

С. СМЕРНИКОВА

СИРГЭ ЧААҢЫНАЙ БАС БИЛИИ ТУҢУНАН

Саха Республикатын СОКУОНА

Бу Сокуон сир учаастагын граждандар уонна кинилэр холбоһуктарыгар биэрин (эбэтэр атыылааһын) төрдүн быһаарар.

Бу Сокуонунан сир учаастагын бас билэргэ бэриллибит быраап туһунан сыһыаннаһымы уонна кинини туһаны усулуобуйатын, ону тэҥинэн, ыһыллыбыт усулуобуйаны толорбот буолуу түбэлтэлэргэ эппиэттэһиһи барыһы.

1 ТУҢУМЭХ

УОПСАЙ БАЛАҤЫАННА

1-кы ыстатыйа. Сокуон төрүтэ.

Сокуон төрүтүнэн граждандарга уонна кинилэр холбоһуктарыгар бу Сокуонунан көрүлүбүт усулуобуйаларынан бэриллэр (эбэтэр атыылаһар) сир учаастага буолар.

2-е ыстатыйа. Бас билингэ бэриллэр сир учаастага.

Сир учаастага бас билингэ бэриллэр:

а) коллективнай бас билингэ олобуран тыа хаһаайыстыбатын дьарыктанарга;

б) бааһынай хаһаайыстыбатын үлэлэтэргэ;

в) граждандар тус бэйэлэрин номо хаһаайыстыбатын тэрийэргэ;

г) тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктаныһын кытары сибээстээх садоводство, атын да сыалга;

д) тус бэйэлэ дьэһин, даачаны, гараһы тутарга.

3-е ыстатыйа. Сокуону туһанааччылар.

Сирин бас билин быраабанан Саха Республикатын сиргэр-уотугар 10-тан итэҕэһэ суох сыл олобут граждандар туһаналлар. Ону тэҥинэн, коллективнай эбэтэр олүүнэ бас билингэ олобуран, граждандар холбоһуктара (юридическай эппиэттээх сирдэр) эмиэ сирин бас билэр быраабы ылаахтарын сөп.

II ТУҢУМЭХ

СИР УЧААСТАГЫН БАС БИЛИНГЭ БИЭРИИ (АТЫЫЛААҤЫН) УСУЛУОБУНАТА

4-е ыстатыйа. Сир учаастагын бас билингэ биэрин.

Сир учаастага граждандар уонна кинилэр холбоһуктарын бас билэллэригэр аналлаах сыалга эрэ бэриллэр.

5-е ыстатыйа. Аналлаах сыал өйдөбүлэ.

Аналлаах сыал дьэһ тыа хаһаайыстыбатын бородуусуйатын онгоруу таһаарыыга, тус бэйэ олоһор дьэһин, хаһаайыстыба тутуутун, даачаны, гараһы онгорууга, уһаайбага көмө хаһаайыстыбаны, садоводствону, оту охсууга сир учаастагын биэрин (атыылааһын) өйдөнөр.

Сир учаастагын граждандар уонна кинилэр холбоһуктарыгар атын төрүөгүнэн биэрини бобуллар.

6-е ыстатыйа. Сир учаастагын бас билингэ босхо биэрин усулуобуйата.

Саха Республикатын сиргэр-уотугар 15 сылтан итэҕэһэ суох олоһор, туһана сылдьыбыт сир учаастага (олорор дьэһэлээх уонна хаһаайыстыбатыгар тутуулаах, даачалаах, гаражаах) граждандарга уонна кинилэр холбоһуктарыгар сир учаастага босхо

бэриллэр.

Саха Республикатын сиргэр-уотугар 15 сылтан итэҕэһэ суох олоһор граждандар бэйэни дьаһаны олохтоох органыгар аналлаах сыалга туһанарга сир учаастагын босхо биэрэригэр көрдөһүү киллэрэр бырааптаах.

Граждандарга уонна кинилэр холбоһуктарыгар босхо бэриллэр сир кээмэйин бэйэни дьаһаны олохтоох органнара быһаараллар.

7-е ыстатыйа. Сир учаастагын бас билингэ атыылаһы.

Саха Республикатын сиргэр-уотугар 10 сылтан итэҕэһэ суох олоһор граждандар, кинилэр холбоһуктара бэйэни дьаһаны олохтоох органнарын эбэтэр бэйэтин сирин учаастагыттан тэйэр граждандары кытары атыылаһы—атыылааһын туһунан дуогабар өгөстөн сир учаастагын атыылаһан сөп.

Сир учаастагын босхо көрдөһүн уонна атыылаһын туһунан көрдөһүүлэр ниирбит күнүрүттэн 2 ай иһинэн болдьоххо көрүллэллэр.

8-е ыстатыйа. Бас билингэ бэриллэр сир учаастагын мунутуур нээмэйэ.

Граждандарга уонна кинилэр холбоһуктарыгар бас билингэ бэриллэр сир учаастагын мунутуур кээмэйэ бэйэни дьаһаны олохтоох органнарын быһаарылырынан ыһыллар.

9-е ыстатыйа. Бас билингэ бэриллибит сир категорията.

Граждандарга уонна кинилэр холбоһуктарын бас билилэригэр бэриллэхтэрин сөбө суох сирдэр:

Уопсай туһанааччылар (бөлүссөттөр, уулуссалар, кэлэр-барар сирдэр, суоллар, кытыл үрдүлөр, паркарар, ойуурдаах паркарар, бульвардар, сквердэр, о. д. а.) аэродромнар, порттар уонна кинилэр тутуулары олохтоомут, байыаннай чаастар, ону тэҥинэн, государство кыраныссыатын харабыллыырга аһамыт сирдэр;

заповедниктар, национальнай паркарар, ботаническай садтар, заказниктар, айылга пламатыйаһыктара;

сыһыанан чабдитирэргэ туһалаахтар, историческай, культурнай суолталаахтар уонна куораттары, куораттыгын типтээх бөлүөлөктөрү, тыа сирин нэһилиннэлэрин уонна курорттар, общественнай тутууларыгар аналлаахтар;

наука уонна үөрэх тэрилтэлэригэр научнай экспериментир, племенной үлэни ыстатрга бэриллибиттэр; сир туһалаах баайдаахтара чигичилэн биэлибиттэр уонна олохтоомут бэрээдэгинэн регистрациламмыттар;

хаһаайыстыбаны үлэни ыстат, сокуонунан бобуллубут харабыллар сирдэр-уоттар;

ойуур фондолара (тыа хаһаайыстыбатын сириттэн уратылар), ону тэҥинэн, ойууру чөлүтөр туһаарга аналлаахтар уонна сизмичи үүннэрэр плантациялар;

уу фондолара;

сылгы уонна таба маччирэнгэрэ, булуур сирдэр уонна балыктыыр уулар.

Чааһынай бас билингэ бэриллибит сирдэр категорияларын ахсаана эбиллэрэ сатаммыт.

10-е ыстатыйа. Бас билингэ бэриллэр сир учаастагын нормативнай сыаналарын олохтоһуу.

Сир нормативнай сыаната Саха Республикатын Правительствотынан бигэргэтиллэр.

11-е ыстатыйа. Бас билингэ бэриллибит сир учаастагыттан тэйини.

Сир учаастагын бас билингэ атыылаһыт эбэтэр ылбыт, бу Сокуон 3-е ыстатыйатыгар ыһыллыбыт граждандар уонна кинилэр холбоһуктара сокуонунан олохтоомут ыһыанан (атыылаһан, атыылаан, бөлөхтээн, атастаһан, нэһиликэтибэһэ ылаан, о. д. а.) атын граждандарга уонна кинилэр холбоһуктарыгар (юридическай эппиэттээх сирдэргэ) ити сир учаастагын, аналлаах сыалга туһанарга сөбүлэһини тутуһар эрэ буоллахтарына, биэрэр бырааптаахтар.

12-е ыстатыйа. Бас билингэ бэриллибит сир учаастагын былдьаан ытты.

Бэйэни салайыны олохтоох органнара, суут быһаарыытыгар сөп түбэһиннэрэн, эрдэ төлөөн туран, сир учаастагын манньк түбэлтэлэргэ былдьаан ылар бырааптаахтар:

сирин аналлаах сыалга туһамматтаахха; ылан баран икки сыл устатыгар туһамматтаахха; аналлаах сыалга туһаммат дьонго сир учаастагын биэрээххэ;

сир үүнүүтүн намтатар экологическай туругу мөлтөтөр сыаа сир учаастагын туһаннахха.

13-е ыстатыйа. Сир учаастагын бас билэргэ төрүүт үөскээһинэ.

Граждандар уонна кинилэр холбоһуктара сир учаастагын бас билингэ ылар бырааптара манньк түбэлтэлэргэ үөскүүр.

Бэйэни салайыны олохтоох органнарын быһаарылырыттан эбэтэр атыылаһы—атыылааһын дуогабарын өгөстүү уонна сир реформатын итэһинэ сир ресурсытын туһаннаах комитеттара регистрацилаһынырыттан кэмтитэн;

сир учаастагын ыһык-бэрсин нотариальнай бигэргэтиллээх буолара булгуччулаах.

14-е ыстатыйа. Сир учаастагар бас билин быраабын харыстааһын.

Сир учаастагын бас билин бырааба билигин баар сокуоннарга сөп түбэһиннэрэн харыстанар.

III ТУҢУМЭХ

МӨККҮӨРҮ БЫҤААРЫ

15-е ыстатыйа. Сир учаастагын илрээһинэ.

Сир учаастагын атын киниэхэ биэрини (атыылааһын) ылары сибээстээх бары илрээһин аһардас суут эрэ быһаарар.

Саха Республикатын Урдүкү Сэбиэтин
Председателэ К. ИВАНОВ.

СЫТЫ КҮЙААС КҮННЭРГЭ

Үрэх-Күөрэ тэриллэбит «Хонду» бааһынай хаһаайыстыбатын маннькыһыттар урунку колхоз сабаттан сайын айы тахсан маччирэн ыйдарыгар үрүң илгэни үрүлүчү ыһы сайылыктара — Хараандыа.

Оччолорго бу сайылыкка Үрэх-Күөрэ биригээдэтин маннькы фермата олоһу тахсан сайылыктара, онуоха да аһаан манна оройуонга бастаһынан иһи этэстээх ыһыкыһыттар олоһор дьэһэлэрэ тутуллубута. Бэйэтин кэмгэр республикада тийиһэ сураһыбыт, биллээх ыһыкыһыт, ыһыкчат наставнига Зоя Дмитриевна Капитонова старшайдаах бу ферма.

Сайылыкка бааһынай хаһаайыстыба үс маннькыһыт: Т. Т. Капитонова, Т. А. Илларионова уонна бийыл онус ыһылаһы бүтэрбит Еля Капитонова уопсайа 42 ыһык ыһаахтар. Сана төрөбүт ыһыкчары уототчут В.

М. Седалищева нөрөр-хараайар. Ферма ыһык үтүн Холтодо арытын сыйаһар суоптар Д. Д. Седалищев тээрээр. Ыһага, Хараандыа ферматын иһи ыһа тутан быһааран олоһоллор. Капитоновтары кытта Седалищевтар. Бостуугунан С. Е. Капитонов үлэллэр эбит.

— Бу ыһыкчары дуо, балары ый устата туруоран нөрөн баран аһал ыһыкчары нөрөөччүгэ туттарабын, аһы биһи ыһах төрүүрө хаалла, оччолорго бу уон ыһыкчары ферма бийыгы төрөөбүтүмүкчүтэр. — диир уототчут Вадим Седалищев. — Ыһыкчар үтү быларыһыттан Холтодо арытын сыйаһар быһа тээрээбит. Күннээһи ыһыкчар билин 3,5 центнер буолар. Мантан ыһыкчар үтэ ыһыкчар киндэхитинэ үтэ эбиллэр иһи. — диир ферма үтүгүнэһи тутуучу Ея Седалищев.

Билигин, кырдык, саһыктарга ким биһи

дуу, иһиктэ дуу ыһыкчарын туһунан истэртэн иһи соһуйбат. Дьэһ, үтэ, тэһ хамнастаналларын билбэттэрэ кэллэ дуо, билэн аһа буолла.

— Сайылыкка тахсыахпыттан ыһыкчар аһаарыт уот суох буолан үлэлээбэттэр. Чурапчыттан бэрээһэ тахсан трансформаторытын онгоруу бардылар. Иһиэхэ ыһыкчар бу бүгүнгүттэн, дьэ, аһаарынан туттан эрээбит. Бу күннэртэн хайаан да үтэ ыһыкчары иһирихтээхпит, маччирэн бакаа баар курдук. — диир ферма старшайа Тамара Капитонова.

Ферма олохтоохторо сайылыкка нөһөн тахсыахтарыттан кинилэрин бэйэлэрэ аһаараллар эбит, почта букатын ый аһардыта тардыллан, көтөх мугунан муньуулан соһуу курсуһун тээрээлэрин туһунан аһаараллар. Онноор сэрэгхсийэ түһэрэ агит-биргээдэ концерны

санааларыгар күүтэллэр эбит да, ол билигин хантан кэллэй? Этэргэ дылы, билбэттэр эрэ үлэлэрэ, Холбур, ити Одьулуунтан тийиһэхтээх киллэби, кыһаммыт буоллар сайылыкка көһүөх иһинэ төрүлүөхтээх трансформаторы да ыһаахха ыһааххосон биэрбэтэ бэрдин. Ой ыһа бэллэр ортолоон эрэр, күөх сайык уйгулаах туонатыттан иһириһэн хаалар. аһаар-таһаар, аһаарытын иһиһи олоһор дьарыкпыт—сүөһү иһиһи тийиһи баччаанга дьэһи иһи-хара буолан кэлбит дьэһи, ыһахтаах, сылгылаах буоламмыт үтү, ити дэлэһи онордубут эдэтэр кэммит сайык, уһун ыһаах кыстыкка оту хаһаар, бөлөһүннэр кэммит эмнэ.

Оччоттон-баччаанга дьэһи Үрэх-Күөрэлэргэ үтэс манькыта, таһаары барда дьэһи иһи аһаарыт. Ой урунку өртүтөр манна үлэлээһи-хамнаан аһаарыт кырдыкка көлүүнэ дьэһи ураты үлэллэртэрэ, кыһыкчарыттан буолуо дьэһи

саныбын. Билигин иһиһи «Хонду» бааһынай хаһаайыстыбанын үлэллэһи салгыһыттар — Капитоновтар, Седалищевтар, Григорьевтар уонна Яковлевтар төрүт-үтэ өбүгэлэрин удьуордаан бэйэлэрин сирдэригэр-уоттарыгар таһаараллар.

П. СЫРОВАТСКАЯ.

Снимок куйаас күһүлүгэ.

Эбэрдэлиибит!

Чурапчинская районная типография. Минниформпечати Республики Саха (Якутия), с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 28 «а»